

Sisekaitseakadeemia

Mehis Merilo

KrMS § 202 RAKENDAMINE KUI RIIGI RESURSSE
KOKKUHOIUMEEDE

Juhendaja: E. Pau

Õigusteaduse magister, prokuröri abi

Tallinn 2007

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. KrMS §202 KOHALDAMISALA.....	5
1.1. Süü suurus	5
1.2. Avalik menetlushuvi	6
1.2.1. Avaliku menetlushuvi olemasolu või puudumine vastavalt Riigi Peaprokuröri juhisele	7
1.3. Kohustused	16
1.4. Süüdistatava nõusolek menetluse lõpetamiseks	18
1.5 Menetlus	18
2. KRIMINAALASJADE LÕPETAMINE PROKURATUURIDES, STATISTIKA LÄHTUDES JUSTIITSMINISTEERIUMI KRIMINAALPOLIITIKA OSAKONNA NING RIIGIPROKURATUURI POOLT LÄBIVIIDUD UURINGUL „KRIMINAALMENETLUSE OTSTARBEKUSEST LÕPETAMISE KOHALDAMINE 2006.a.”	19
2.1. Mitme isiku suhtes lõpetati kriminaalasi otstarbekusest?	19
2.2. Mitu kuritegu lõpetati otstarbekusest?	20
2.3. Mitu kriminaalasja lõpetati otstarbekusest?	22
2.4. Millistes kuritegudes kasutati oportuiniteeti?.....	24
2.5. Kui sageli kohaldasid prokuratuurid oportuiniteeti valitud kuritegudes?	27
3. KAS KrMS § 202 KOHALDAMISEGA ON VÕIMALIK RIIGI RESURSSI KOKKU HOIDA?	30
3.1. Uurimisasutuse aspekt Põhja Politseiprefektuuri Ida politseiosakonna näitel	30
3.2 Prokuratuuri aspekt	32
3.3. Põhja Ringkonnaprokuratuuri otstarbekuse alusel lõpetatud kriminaalmenetluste analüüs.....	34
3.3. Kohtu aspekt.....	36
KOKKUVÕTE.....	40
RESÜMEE	Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.
KASUTATUD KIRJANDUS	42

SISSEJUHATUS

Nii, nagu sama pudeli kohta võiks öelda ``poolenisti täis``, võiks teine vastu öelda, et pudel on ``poolenisti tühi``. Samas on mõlemal õigus, ehkki nad lähtuvad erinevast perspektiivist.

Ka õiguse tõlgendamisel ei ole võimalik öelda, et üks tõlgendus on õige ja teine vale absoluutses mõttes. Küsimus saab olla siiski veenvuses – kas tõlgendus on usutav ja veenvalt põhjendatud või mitte.

Antud töö ei pretendeeri absoluutsele tõe, vaid lahkab konkreetse normi valguses uurimisasutuse, prokuratuuri ja kohtu vahelisi probleeme. Töö eesmärgiks on välja selgitada, kas vastav norm hoiab kokku riigi ressursse, millised probleemid esinevad ja kas neid saaks vältida või parandada.

Töö koosneb 42 leheküljest. On kasutatud ühte välismaist allikaid ning mitmeid interneti allikaid ja seadusi. Teemat puudutava juhise on andnud Riigi peaprokurör 12.04.2007.

Esimeses peatükis on lahti seletatud KrMS § 202 olemus. On välja toodud konkreetsed alused, millal on võimalik üldse antud normi rakendada. Pikemalt on peatutud avaliku menetlushuvi hindamisel, kuna just selles punktis on prokuröri suhteliselt suur hinnanguvabadus. Asja lihtsustamiseks, kas konkreetsetes teos esineb avalik menetlushuvi või mitte, on Riigi peaprokurör oma juhises andnud ette määrad ja nõuanded kuriteoliikide kaupa.

Teises peatükis on vaadeldud prokuratuurides kriminaalajade lõpetamise statistikat, mis on läbi viidud Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna ja Riigiprokuratuuri poolt. Kokku lõpetati 2006.a. § 202 ja § 203 alusel kõikides prokuratuurides kriminaalasi 4232 kuriteos (episoodis). Kõige enam lõpetati kriminaalasu Põhja Ringkonnaprokuratuuris – 2236 kuriteos. Uuringu järgi moodustasid kõige suurema osa vargused § 202 alusel tehtud lõpetamistest ning koos süüteo katsetega moodustasid need 39% kõikidest § 202 alusel tehtud lõpetamistest.

Kolmandas peatükis on otsitud vastust küsimusele, kas praktikas on realselt võimalik kokku hoida riigi ressursse. Selleks vestles autor Ida Politseiosakonna uurimisjuhtidega eesmärgiga selgitada välja, kuidas hästi toimub KrMS § 202 rakendamine Ida politseiosakonnas ning intervjueeris Põhja Ringkonnaprokuratuuri prokuröri abi. Veel on uuritud ka asjasse puutuvat Riigikohtu otsust.

1. KrMS §202 KOHALDAMISALA

Selles peatükis kirjeldatakse üldiselt, mismoodi toimub kriminaalmenetluse lõpetamise protsess antud normi järi ning millal saab seda rakendada. Nimetatud säte seab mitmeid tingimusi menetluse lõpetamiseks. Alati peab olema tuvastatud:

- 1 tegemist on teise astme kuriteoga;
- 2 süüdistatava süü ei ole suur;
- 3 süüdistatav on heastanud või asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju;
- 4 süüdistatav on tasunud kriminaalmenetluse kulud või võtnud endale kohustuse tasuda kulud ning;
- 5 puudub avalik menetlushuvi;
- 6 süüdistatava nõusolek menetluse lõpetamiseks.(E. Kergandberg jt. Kriminaalmenetlus, Sisekaitseakadeemia 2004)

1.1. Süü suurus

Süü suuruse näol on tegemist määratlemata õigusmõistega. Riigi peaprokuröri 12.04.2007 antud juhises on märgitud, et süü suuruse hindamisel võetakse aluseks KarS-is toodud põhimõtted. Arvestatakse isiku panust kuriteo toimepanemisel, tahtluse või ettevaatamatuse astet, tekitatud kahju liiki ja suurust, isiku vanust ja arusaamisvõimet ning seaduseandja poolt sätestatud karistust, st väiksemad sanktsioonimäärad viitavad väiksemale süüle. Süü on üldjuhul väiksem muu hulgas kuritegude puhul, kus:

- a) esinevad karistust kergendavad asjaolud § 57 mõttes või
- b) võib karistust kergendada § 60 alusel (§ 13 lg 2, § 22 lg 5, § 24 lg 2, § 25 lg 6, § 26 lg 2, § 31 lg 2, § 35, § 39 lg 2) või
- c) võib isiku karistusest vabastada § 80 alusel;

Süü suuruse hindamise juures arvestatakse üksnes konkreetset kuritegu, mitte isikut ja tema varasemat käitumist ning erinevaid preventsiioone. Süü ei ole suur nende kuritegude puhul, kus arvestades süü suurust mõjutavaid asjaolusid, on süüd kergendavad asjaolud ülekaalus.

1.2. Avalik menetlushuvi

Selle mõiste sisustamisel on prokuratuuril küll suhteliselt ulatuslik hinnanguvabadus, kuid siiski on mõned üldised kriteeriumid.

Avalik menetlushuvi on olemas järgmistel juhtudel:

Joobeseisundis toimepandud liiklusalased kuriteod;

- 1 KVS § 4 nimetatud ametiisikute poolt toimepandud ametialased kuriteod;
- 2 Kergemate kuritegude puhul (nt. pisivargused) isiku suhtes, kes on aasta jooksul toime pannud samalaadse kuriteo või kelle suhtes muud eripreventatiivsed vajadused nõuavad menetluse jätkamist.
- 3 Raskemate kuritegude puhul isiku suhtes, kes on 3 aasta jooksul toime pannud samalaadse kuriteo või kelle suhtes muud eripreventatiivsed vajadused nõuavad menetluse jätkamist
- 4 Isik on oma muu käitumisega tõestanud, et tema edaspidise õiguskuulekuse tagamiseks on vajalik rakendada mõjutusvahendeid või karistusi, mida KrMS § 202 alusel ei ole võimalik kohaldada. (Menetlust ei saa lõpetada isegi väikse süü korral siis, kui eksisteerib põhjendatud kahtlus, et isik ei tee sellest vajalikke järeldusi ja jätkab õigusrikkumiste toimepanemist. Jätkuvate õigusrikkumiste ohtu tuleb hinnata eelkõige isiku varasema käitumise alusel – kas ta on varem samaliigilisi tegusid toime pannud ja kas senised meetmed on teda mõjutanu. Eelkõige on KrMS § 202 mõeldud kohaldamiseks esmakurjategijatele).
- 5 Isikuvastaste kuritegude puhul on avalik menetlushuvi alati olemas, kui kuritegu väljub kurjategija ja kannatanu ühisest personaalsest sfäärist (nt. juhtumid, kui kuriteo ohvriks on langenud kurjategijaga mitteseotud isik, kes ise ei ole mingil viisil konflikti tekkimisele kaasa aidanud) või kui kannatanul ei ole võimalik piisavalt oma huve ise kaitsta (nt. perevägivald, täiskasvanute kuriteod alaealiste vastu).
- 6 Kriminaalmenetluse lõpetamisel KrMS § 202 alusel tuleb pöörata suurt tähelepanu ka asjaolule, kas lõpetatava kriminaalmenetluse tulemustel on või võib olla tähtsust mõne teise kriminaalasja lahenduse seisukohalt. Üldjuhul on väga raske rääkida avaliku menetlushuvi puudumisest kriminaalmenetluse jätkamise vastu olukorras,

mil jätkatakse kriminaalmenetlust teises asjas, mille esemeks on samakuriteosündmus.(E. Kergandberg jt. Kriminaalmenetlus, Sisekaitseakadeemia 2004).

Riigi peaprokuröri juhise kohaselt puudub avalik menetlushuvi üldjuhul kuritegude puhul, kus isiku süü ei ole suur. Avalikku menetlushuvi hakatakse hindama alles siis, kui on selge, et konkreetse kuriteo puhul ei ole tegemist suure süüga.

Juhises lähtutakse arusaamast, et nii süü suurust kui avalikku menetlushuvi mõjutavad sarnased asjaolud (nt kuriteo raskus jms) ja üldjuhul, kui süü ei ole suur, puudub ka avalik menetlushuvi. Veel tuleb tähelepanu pöörata, et avalik menetlushuvi võib ära langeda, kui:

- a) kannatanu ei soovi menetluse jätkamist või
- b) isik aitab oluliselt kaasa enda või mõne teise isiku poolt toimepandud kuriteo tõendamiseseme asjaolude selgitamisele ja kui ilma selleta oleks kuriteo avastamine ja tõendite kogumine olnud välistatud või oluliselt raskendatud või
- c) kuriteo toimepanemisest on möödunud pikk aeg ja isik ei ole menetlust tahtlikult venitanud ega takistanud.

1.2.1. Avaliku menetlushuvi olemasolu või puudumine vastavalt Riigi Peaprokuröri juhisele

1) Isikuvastased kuriteod

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 35 KarS § 117 puhul on avalik menetlushuvi olemas; erandjuhtudel võib see puududa KarS § 80 asjaolude esinemisel.

Üldkriteeriumite arvestamisele lisaks tuleks sellisel juhul küsida ka surnu lähima perekonnaliikme (abikaasa, vanemad, lapsed) arvamust. Pigem peaks siin lõpetamise initsiatiiv lähtumagi neist isikuist, mitte prokurörist. Lõpetamine tuleks kõne alla ka kurjategija alaealisuse tõttu, kes oma kõlbelise ja vaimse arengu taseme tõttu ei evi täit arusaama oma tegude ohtlikkusest ja tagajärgedest, kuid samas oleks tema saatmine säärase tegude eest alaealiste komisjoni ette (eriti kui tegu on 17-aastaste isikuga) siiski pisut leebe või isegi kohatu.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 36 KarS §-de 120-122 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui:

- a) perevägivald juhitudel on kuritegu toime pandud arusaamisvõimeliste alaealiste juuresolekul või
- b) kuriteos kannatanu nõuab põhjendatult menetluse jätkamist või seda nõuavad kannatanu huvid.

Kui tegemist on täisealiste perekonnaliikmete (ühes leibkonnas või paarissuhtes olevate) omavahelise (nn. olmetüli) suhte ühekordse kriminaliseerumisega - olgu see siis ähvardamine, löömine, pekmine, - üldjuhul avalik menetlushuvi puudub. Kui sellise kuriteo tunnistajaiks on aga kasvõi kaudselt (nt psüühiliselt) kannatanuga koos elavad alaealised lapsed või teised alaealised leibkonna- või pereliikmed, ei ole KrMS § 202 alusel lõpetamine kohane ja tuleks valida muu menetlusotsus.

Kui kannatanu on väljendanud oma kindlat soovi kriminaalasja lõpetamiseks, nn. "avalduse tagasivõtmise sündroom", peaks prokurör seda arvestama. Sealjuures peab prokurör suutma eristada kurjategija surve all esitatud palvet kriminaalasja lõpetamiseks (siin tuleb arvesse kogu kurjategija varasem käitumine – kas töötab, kas hoolitseb pere eest, kas naabritelt on väljakutseid varasematele peretülidele politseisse jne). Oluline on siinkohal tõdeda, et juba kuriteoavalduses peegeldub sageli kannatanu tegelik soov – kui see lõpeb palvega viia purjus abikaasa (elukaaslane, isa, vend jne) kainenema, ei ole kannatanu tõukamine või juustest sikutamine niivõrd määrav, kui soov vabaneda purjus inimesest ja rahu saada.

Siin tuleks märkida, et minu arvates ei anna käesolev juhise hinnangut olukorrale, kus selline perevägivald oli suunatud just alaealise vastu. Kas sellistel juhtudel on avalik menetlushuvi olemas või see puudub? Näiteks võib tuua olukorda, kus täisealine meesterahvas elab koos 17 aastasega tütarlapsena ning nad on kas ametlikult abielus või elukaaslased. Kui olmetüli käigus ründab mees oma alaealist elukaaslast ning tekitab temale kehavigastusi, kas oleks sellisel juhul KrMS § 202 alusel kriminaalasja lõpetamine kohane ja kas peaks prokurör valima muu menetlusotsus. Mina isiklikult arvan, et sellise juhtumi puhul peaks olema võimalik sellise kriminaalasja lõpetamine nagu täiskasvanu kurjategija puhul.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 37 KarS §-de 126-127, 133-134 puhul on avalik menetlushuvi olemas.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 38 KarS §-de 141-143 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui kuriteos kannatanu nõuab põhjendatult menetluse jätkamist või seda nõuavad kannatanu huvid.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 39 KarS §-de 144 -146 puhul on avalik menetlushuvi olemas.

2) Kuriteod perekonna ja alaealiste vastu

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 41 KarS §-de 173 ja 175-179 puhul on avalik menetlushuvi olemas. Avalik menetlushuvi on olemas tagamaks lapse või alaealise normaalset vaimset ja seksuaalset arengut, nende huvide ja õiguste kaitset.

3) Rahvatervisevastased kuriteod

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 42 KarS § 183 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui narkootilise või psühhotroopse aine käitlemine väljub püsitarvitajate siseringist.

Väike süü võib õigustada narkoaine levitamisel menetluse lõpetamist vaid siis, kui käitlemine on jäänud sõltlaste kitsasse ringi (~2-5 inimest). Sisering eeldab lisaks väiksele „liikmete“ arvule ka varasemat tutvussuhet.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 43 KarS §-de 185 ja 187 puhul on avalik menetlushuvi olemas.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 44 KarS § 188 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui:

- a) kasvatamise objektiks on enam kui 5 taime või
- b) kui taimede töötlemisel on võimalik saada ainet suures koguses.

Avalik menetlushuvi on olemas, kui vähemalt 1 alternatiiv on täidetud, nt 3 taime, aga neist saaks

suure koguse narkoainet.

4) Varavastased kuriteod

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 45 KarS § 199 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui:

- a) kuriteoga on tekitatud kahju üle 5 000 EEK või
- b) esinevad § 199 2. lõike punktides 1, 2, 3 või 6 toodud asjaolud.
- c)

Avalik huvi seoses varastatu väärtusega on pandud sõltuvusse palga alammääraga sarnaselt nt olulise ja suure kahjuga, st see muutub palga alamäära muutmisel. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 21. detsembri 2006. a määruse nr 273 „Palga alammäära kehtestamine“ §-le 1 on 2007. a kuupalga alammääraks täistööaja korral 3600 krooni, st kahekordne kuupalga alammäär on 7200 EEK.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 46 KarS § 201 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui kuriteoga on tekitatud oluline kahju.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 47 KarS § 202 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui isik on vastavale tegevusele spetsialiseerunud.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 48 KarS §-de 209, 212 ja 213 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui:

- a) kuriteoga on tekitatud kahju üle 5 000 EEK või
- b) kuritegu on toime pandud avalikkuse poole pöördudes.

Avalik huvi seoses tekitatud kahjuga on pandud sõltuvusse palga alammääraga sarnaselt nt olulise ja suure kahjuga, st see muutub palga alamäära muutumisel. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 21. detsembri 2006. a määruse nr 273 „Palga alammäära kehtestamine“ §-le 1 on 2007. a kuupalga alammääraks täistööaja korral 3600 krooni, st kahekordne kuupalga alammäär on 7200 EEK.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 49 KarS § 214 ja 217² puhul on avalik menetlushuvi olemas.

5) Intellektuaalse omandi vastased kuriteod

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 50 intellektuaalse omandi vastaste kuritegude puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui

- a) kuriteoga on tekitatud oluline varaline kahju või
- b) isik on vastavale tegevusele spetsialiseerunud või
- c) isik sai või oleks saanud kuriteo tulemusena olulist varalist kasu.

Spetsialiseerumise all alapunkt b) mõttes peetakse silmas olukorda, kus isikul on olemas üldine valmisolek ja võimalused vastavat kuritegu sobival võimalusel toime panna. Samas ei pea selle näol olema tegemist tema igapäevase tegevuse või peamise sissetulekuallikaga. Avalik menetlushuvi on alapunkt c) mõttes olemas siis, kui isik sai või oleks saanud (nt kui piraatkoopiad võetakse ära enne realiseerimist) kuriteo toimepanemise tulemusena vähemalt olulise varalise kasu.

6) Avaliku rahu vastased kuriteod

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 51 KarS § 259 lg 2 p 2 puhul on avalik menetlushuvi olemas.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 52 KarS § 263 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui:

- a) füüsilise vägivalga ohvriks on langenud juhuslik isik, kes ei ole kuriteo toimepanemisele ise mingil viisil kaasa aidanud;
- b) § 263 punktis 3 nimetatud asjaoludega on kaasnenud eritalituste väljasõit või asutuste tegevuse pikemaajaline katkemine.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 53 KarS §-de 268-268-1 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui isik on vastavale tegevusele spetsialiseerunud.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 54 KarS § 274 puhul on avalik menetlushuvi olemas kui füüsilist vägivalda on kasutatud riigi või kohaliku omavalitsuse ametniku suhtes.

7) Ametialased kuriteod

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 55 ametialaste kuritegude (sh väljaspool KarS 17. peatükki asuvad ametialased kuriteod) puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui:

- a) kuriteo on toime pannud isik, kelle vastu peab avalikkusel olema eriline usaldus, sh rahva poolt valitavad ja viimaste poolt nimetatavad ametiisikud, süütegude menetlemiseks või riiklikuks järelevalveks õigustatud ametiisikud või
- b) isik sai kuriteo tulemusena varalist kasu.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 56 KarS § 294 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui teo on toime pannud korruptsioonivastase seaduse §-s 4 nimetatud ametiisik.

8) Avaliku usalduse vastased kuriteod

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 57 KarS §-de 333-336 puhul on avalik menetlushuvi olemas.

9) Keskkonnastased kuriteod

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 58 keskkonnastaste kuritegude puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui:

- a) tahtliku kuriteoga põhjustatud kahju ületab enam kui kahekordselt olulise kahju või
- b) tahtliku kuriteo tagajärjel on tekitatud oht inimese elule.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktidele 59 keskkonnastaste kuritegude puhul tuleb rahaline kohustus määrata vähemalt 10 % tekitatud kahjust.

10) Majandusalased kuriteod

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 60 KarS §-de 376¹-376² puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui teobjektiks on vedelkütus suures koguses.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 61 KarS § 381¹ lg 2 puhul on avalik menetlushuvi olemas.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 62 KarS § 384 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui sellega on tekitatud võlgnevus suures ulatuses.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 63 KarS § 385 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui:

- a) sellega on vara varjatud suures ulatuses või
- b) sellega on kaasnenud valevande andmine.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 64 KarS § 385¹ puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui pärast pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitamata jätmist on tehtud võlausaldajaid kahjustavaid tehinguid käibega suures ulatuses.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 65 KarS §-de 389-1 puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui maksusumma ületab 2 000 000 EEK. Menetluse lõpetamisel rahalise kohustuse määramisel peab see olema vähemalt 10 % tekitatud kahjust

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 66 KarS § 389-2 puhul on avalik menetlushuvi olemas.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 67 KarS § 392 puhul tuleb avaliku menetlushuvi hindamisel lähtuda käesolevas juhises rahvatervise vastaste ja üldohtlike kuritegude kohta sätestatust.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 68 KarS § 394 puhul on avalik menetlushuvi olemas.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 69 KarS § 400 puhul on avalik menetlushuvi olemas, välja arvatud, kui:

- a) isik teavitab menetlejat kartelliosalistest esimesena;
- b) teavitamise hetkel puudusid menetlejal andmed teavitatava kartelli kohta muudest allikatest;
- c) isik lõpetab pärast teavitamist koheselt oma osalemise kartellis, v.a. erandjuhud menetluse huvides ja menetleja loal;
- d) isik tagab tema kasutuses oleva informatsiooni ja/või tõendite täieliku esitamise ning jätkab koostööd kuni menetluse lõpuni;
- e) isik ei ole kartelli algataja, liider ega pole sundinud teist isikut kartellis osalema.

Esinema peavad kõik tunnused.

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 70 KarS § 402² puhul on avalik menetlushuvi olemas.

Üldohtlikud kuriteod

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 71 üldohtlike kuritegude puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui

- a) kuriteo tagajärjel on tekitatud oht inimese elule või
- b) kuriteo objektiks on lõhkematerjal, välja arvatud püssirohi, või
- c) kuriteo objektiks on tulirelv või laskemoon, välja arvatud KarS § 418 puhul laskemoon mitteduures koguses või tulirelv ilma kuritegeliku või kaubandusliku eesmärgita.

Liiklusalased kuriteod

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 72 liiklusalaste kuritegude puhul on avalik menetlushuvi olemas:

- a) mootorsõiduki juhi joobeseisundi korral või

b) inimese surma põhjustamisel; erandjuhtudel võib see puududa KarS § 80 asjaolude esinemisel.

Inimsuse ja rahvusvahelise julgeoleku vastased, riigivastased ja õigusemõistmisevastased kuriteod

Vastavalt Riigi peaprokuröri 12.04.2007 juhise punktile 73 avalik menetlushuvi on alati olemas inimsuse ja rahvusvahelise julgeoleku vastaste (KarS 8. ptk, §-d 89-112), riigivastaste (KarS 15. ptk, §-d 231-254) ja õigusemõistmisevastaste kuritegude (KarS 18. ptk, §-d 302-331³) puhul.

Tuues võrdlusena sisse Saksa kriminaalmenetluse kontekstis asuva avaliku menetlushuvi mõiste StPO § 153 järgi on avaldatud arvamust, et prokurör peaks küsima, kas menetluse jätkamine näib eri- või üldpreventsiooni põhjustel vajalik olevat. Lähtutakse arusaamast, et kriminaalmenetluse lõpetamisele vastu seisev avalik huvi võib esineda vaatamata sellele, et süü ei ole suur. Seda just eri- ja üldpreventsiooni põhjustel.

Nii on eripreventatiivsed vaatekohad kriminaalmenetluse lõpetamise vastu sel juhul, kui kuriteo toime pannud isiku mõjutamiseks on vajalik süüdimõistmine. Sellise olukorraga on reeglina tegemist korduvalt kuritegusid toime pannud isiku puhul. Avalik menetlushuvi on põhjendatav näiteks sel juhul, kui isikut on varem karistatud, kui kuriteos väljendub ühiskonna vaenulik meelsus või teadlik lugupidamatus riigi autoriteedi suhtes. Kriminaalmenetluse lõpetamisel ei tohi olla julgustav toime kuriteo toimepannud isikule. Avalik menetlushuvi võib näiteks olla olemas, kui esinevad ebatavalised kuriteo tagajärjed. Samuti juhul, kui üldsuse õiguskuulekust kahjustataks samalaadsete deliktide sagedus või muul põhjusel kuriteo talumine vastureaktsioonita. Erialakirjanduses on märgitud, et avaliku menetlushuvi olemasolu võib jaatada näiteks poevarguste korral sel juhul, kui nende deliktide osas on märgata ebaproportsionaalset kasvutendentsi.

Ka kannatanu õigustatud huvi süüteo heakstegemise suhtes võib erandjuhtumitel, näiteks kannatanu raske tervisekahjustamise korral, põhjendada avalikku menetlushuvi.

Pressiteadete intensiivsus mingi juhtumi suhtes võib kaudselt tõendada tunnustatud avalikku huvi, kuid kriminaalmenetluse lõpetamise küsimuse otsustamisel ei ole see üksi otsustava tähtsusega. (A. Schoreit, Karlsruher Kommentar, 2003, § 153).

1.3. Kohustused

Kahtlustatav või süüdistatav peab olema heastanud või asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju ja tasunud kriminaalmenetluse kulud või võtnud endale kohustuse tasuda kulud. Rõhutamist väärrib siin see, et põhimõtteliselt on § 202 lg 1 alusel kriminaalmenetluse lõpetamine ka sel juhul, kui kahtlustatav või süüdistatav ei ole heastanud kuriteoga tekitatud kahju ning ei ole tasunud kriminaalmenetluse kulusid, kuid on võtnud endale vastava kohustuse. Selline regulatsioon tagab selle, et kriminaalmenetluse lõpetamine ei sõltu kahtlustatava või süüdistatava varaliste vahendite olemasolust menetluse lõpetamisküsimuseotsustamise hetkel.

Kriminaalmenetluse lõpetamise korral võib kohus prokuratuuri taotlusel ja kahtlustatava või süüdistatavanõusolekul panna kahtlustatavale või süüdistatavale § 202 lg-s 2 ettenähtud kohustuse.

KrMS-i § 202 lg 7 kohaselt võib prokuratuur kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul ise määrata seaduses ettenähtud kohustused. Nii võib kahtlustatavale või süüdistatavale panna kohustuse määratud tähtjaks:

1. tasuda kriminaalmenetluse kulud või hüvitada kuriteoga tekitatud kahju;
2. maksta kindel summa riigituludesse või sihtotstarbeliseks kasutamiseks üldsuse huvides;
3. teha 10-240 tundi üldkasulikku tööd.

Riigi peaprokuröri juhise kohaselt pannakse isikule, kelle suhtes kriminaalmenetlus §202 alusel lõpetatakse, alati kohustus heastada kuriteoga tekitatud kahju ja tasuda menetluskulud. Kui aga kahjude hüvitamine ei ole 6 kuu jooksul reaalne, siis menetlust ei lõpetata. Kui menetluskulude tasumine ei ole 6 kuu jooksul reaalne, esinevad aga KrMS §

180 lg-s 3 toodud alused, kus siis menetluskulud jäetakse riigi kanda, esitatakse menetluse lõpetamise taotlus koos vastavate põhjendustega kohtule. Moraalse kahju hüvitamise kohustuse panemisel peab kannatanu olema esitanud vastavasisulise hagiavalduse ja tasunud riigilõivu. (E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus, Tallinn 2006)

KrMS § 202 lg 2 p-des 2 ja 3 ettenähtud kohustused on käsitletavad lisakohustusena ja riigi peaprokuröri juhise p. 9 kohaselt on erandlikel asjaoludel võimalik menetluse lõpetamine ka ilma ühegi lisakohustuse panemiseta.

Lisakohustuste määramisel eelistatakse rahalist kohustust. Ühiskondlikult kasulikke tööd määratakse juhtudel, kui:

a) rahalise kohustuse täitmine oleks süüdlase jaoks raskendatud (väike sissetulek või sissetuleku puudumine; teiste rahaliste kohustuste olemasolu) või

b) rahalise kohustuse täitmine mõjutaks liigselt süüdlase lähedasi (väike sissetulek ja ülalpeetavate olemasolu) või

c) rahaline kohustus sisuliselt ei mõjutaks süüdlast (majanduslik olukord võimaldab ka suurte summade probleemideta maksmist).

Oluline on silmas pidada, et § 202 lg-s 2 loetletud kohustuste täitmise tähtaeg ei või ületada kuut kuud. Kui isik, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud § 202 lg 2 kohaselt, ei täida talle pandud kohustust, uuendab prokuratuur või prokuratuuri taotlusel kohus kriminaalmenetluse oma määrusega. Riigi peaprokuröri juhises p. 24 on märgitud, et enne menetluse uuendamist selgitatakse kohustuse mittetäitmise põhjused ning antakse võimalus kohustuse koheseks täitmiseks. KrMS –i § 427 lg-s 4 on ette nähtud, et kui pärast kriminaalmenetluse lõpetamist ning isikule KrMS § 202 lg-s 2 sätestatud alustel kohustuste panemist ilmnevad asjaolud, mis oluliselt raskendavad kohustuste täitmist, võib prokuratuur või kohus isikule määratud kohust tema nõusolekul määrusega muuta või ta kohustusest vabastada.

1.4. Süüdistatava nõusolek menetluse lõpetamiseks

Prokuratuur võib vastavatel tingimustel kriminaalmenetluse lõpetamist taotleda või kriminaalmenetluse lõpetada vaid sel juhul, kui kahtlustatav või süüdistatav on sellega nõus. Seega eeldab § 202 rakendamine kokkuleppeid kahtlustatava või süüdistatava ja prokuratuuri vahel. Kokkuleppe läbirääkimiste objektideks on kriminaalmenetluse lõpetamine või kriminaalmenetluse lõpetamise taotluse esitamine ja kriminaalmenetluse lõpetamisel kahtlustatavale või süüdistatavale pandavad kohustused.

Siin väärrib märkimist, et kahtlustatava või süüdistatava nõusolek § 202 alusel kriminaalmenetluse lõpetamiseks ei ole käsitletav süü ülestunnistusena. Kahtlustatav või süüdistatav võib ka näiteks öelda, et ma ei ole süüdi, kuid pidades silmas ebasoodsat tõenduslikku seisukorda, olen siiski nõus menetluse lõpetamisega § 202 alusel ning kriminaalmenetluse lõpetamise korral nõustun täima mulle prokuratuuri või kohtu poolt pandud kohustused. Kahtlustatav või süüdistatav ei pea § 202 rakendamiseks andma süü ülestunnistust ning ei pea avama oma kaitsestrateegiat. Kahtlustatav või süüdistatav ei saa olla päris kindel, et kriminaalmenetlus lõpetatakse pärast seda, kui ta annab süü ülestunnistuse. Seega, kui kahtlustatav või süüdistatav peaks kriminaalmenetluse § 202 alusel lõpetamise saavutamiseks andma süü ülestunnistuse või kui kahtlustatava või süüdistatava nõusolek kõne all oleval alusel kriminaalmenetluse lõpetamiseks oleks käsitletav süü ülestunnistusena, siis oleks oht, et kriminaalmenetluse lõpetamata jätmise korral või lõpetatud kriminaalmenetluse uuendamise korral oleks see süü ülestunnistus kasutatav tõendina edasises menetluses. (E. Kergandberg, M.Sillaots. Kriminaalmenetlus, Tallinn 2006)

1.5 Menetlus

Kui kriminaalasja menetlev uurimisasutus sedastab, et konkreetses kuriteos kahtlustatava isiku puhul esinevad käesolevas juhises toodud kriminaalasja lõpetamise alused ja on tehtud kõik vajalikud menetlustoimingud, sh selgitatud välja kahjud, teavitab ta sellest esimesel

võimalusel prokuratuuri. Prokuratuur lõpetab menetluse või esitab kohtule vastava taotluse esimesel võimalusel. Prokuratuur ja uurimisasutused väldivad KrMS § 202 alusel lõpetatavates kriminaalasjades menetlustoiminguid, mis ei ole vajalikud.

2. KRIMINAALASJADE LÕPETAMINE PROKURATUURIDES, STATISTIKA LÄHTUDES JUSTIITSMINISTEERIUMI KRIMINAALPOLIITIKA OSAKONNA NING RIIGIPROKURATUURI POOLT LÄBIVIIDUD UURINGUL „KRIMINAALMENETLUSE OTSTARBEKUSEST LÕPETAMISE KOHALDAMINE 2006.a.”

2.1. Mitme isiku suhtes lõpetati kriminaalasi otstarbekusest?

Kriminaalmenetluse registri (edaspidi KRMR) andmetel lõpetati perioodil 01.05.2005-31.08.2006 prokuratuurides kokku menetlus 5955 isiku suhtes, nendest moodustasid kõige suurema osa lõpetamised § 202 alusel – kokku 3698 isiku suhtes. (Tabel 1) (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

§ 202 alusel lõpetamiste arv on oluliselt kasvanud ning näitab veel praegugi tõusutendentse. Nii näiteks lõpetati eelmisel analüüsiperioodil (kestvus 10 kuud) § 202 alusel (end. KrMK § 168¹) menetlus kuus keskmiselt 178 isiku suhtes ning antud analüüsiperioodil (kestvus 16 kuud) keskmiselt 231 isiku suhtes. Ka § 203 alusel lõpetamiste puhul on kerge tõusutendents, kuus lõpetati otstarbekusest kriminaalasju 24 isiku suhtes. (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Vaadeldud perioodil saadeti kohtusse 13 260 isikut, kriminaalmenetluste lõpetamised § 202 ja § 203 moodustavad ca 31% kohtusse saadetud isikute üldarvust.

Tabel 1. Kriminaalmenetluse lõpetamine isikute suhtes

	Kokku	01.07-31.12.2005	01.01-31.08.2006
Isikuid, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud	5955	2329	3626
sh. § 200 & § 200 ¹	867	417	450
sh. § 201	1003	385	618
sh. § 202	3698	1399	2299
sh. § 203	386	128	258
sh. § 204	0	0	0
sh. § 205	1	0	1
Kohtusse saadetud isikuid	13260	5379	7881
sh. kiirmenetlus	155	-	155
sh. kokkuleppemenetlus	5834	2339	3495
sh. käskmenetlus	1190	557	633
sh. lühimenetlus	3032	966	2066
sh. üldmenetlus	3049	1517	1532

(Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

2.2. Mitu kuritegu lõpetati otstarbekusest?

Kokku lõpetati vaadeldud perioodil § 202 ja § 203 alusel kõikides prokuratuurides kriminaalasi 4232 kuriteos (episoodis). Kõige enam lõpetati kriminaalasu sarnaselt eelmisele analüüsiperioodile Põhja Ringkonnaprokuratuuris – 2236 kuriteos. Lõpetamiste arvu poolest järgneb taas Viru – 740, seejärel Lõuna – 597 ning Lääne – 532 episoodiga. Kui eelmisel analüüsiperioodil toodi erandina välja Lõuna prokuratuur, kus lõpetamisi oli teistega võrreldes vähem, siis sellel korral on Põhja prokuratuuris teistega võrreldes oluliselt rohkem lõpetamise episoodide, samas teiste prokuratuuride osas on näitajad ühtlasemad. (Tabel 2) (Agarmaa, Liiv,

Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Tabel 2. § 202 ja § 203 alusel kriminaalmenetluste lõpetamised episooditi, arv prokuratuurides

KRMS	LÕUNA RP	LÄÄNE RP	PÕHJA RP	VIRU RP	KOKKU
Kogu periood: 01.07.2005-31.08.2006					
KOKKU	597	532	2236	740	4232
sh. § 202	567	481	1955	687	3690
sh. § 203	30	51	281	53	415
01.07-31.12.2005					
§ 202	236	202	616	281	1335
§ 203	20	13	74	30	137
01.01-31.08.2006					
§ 202	331	406	1339	406	2482
§ 203	10	38	207	23	278

Põhja Ringkonnaprokuratuuri episoodide arvu mõjutas § 202 alusel tehtud lõpetamiste suur arv 2006. aastal – terve perioodi jooksul oli episoodide 1955 (tabel 2), mis teeb keskmiselt kuus 77 episoodi kuus 2005. aastal ning 167 episoodi kuus 2006. aastal. Põhja prokuratuuris on tõusnud ka § 203 alusel lõpetamiste keskmine episoodide arv kuus – kui 2005 oli 9 episoodi, siis 2006. aastal juba 26 episoodi. Ka Läänes RP-s kahekordistus 2006. aastal kuus lõpetatavate kriminaalasjade arv võrreldes 2005. aastaga. Teistes prokuratuurides selliseid erinevusi kuu keskmistes ei olnud. (Tabel 3) (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Tabel 3. § 202 ja § 203 alusel kriminaalmenetluse lõpetamise episoodide arv prokuratuurides, kuu keskmine

Periood	Lõuna RP	Lääne RP	Põhja RP	Viru RP
§ 202, kuu keskmine				
01.07-31.12.2005	30	25	77	35
01.01-31.08.2006	41	51	167	51
§ 203, kuu keskmine				
01.07-31.12.2005	3	2	9	4
01.01-31.08.2006	1	5	26	3

2.3. Mitu kriminaalasja lõpetati otstarbekusest?

Prokuratuurides lõpetati § 202 ja § 203 alusel täielikult (arvestatud ei ole osalisi lõpetamisi) kokku 3237 kriminaalasja: § 202 alusel 2932 ja § 203 alusel 305 menetlust. Kui eelmises analüüsis märgiti, et § 202 alusel lõpetatud kriminaalasju oli tunduvalt rohkem kui üldmenetluses kohtusse saadetud asju, siis sel korral väga suuri erinevusi enam ei ole. Üldmenetluse raames saadeti kohtusse 2105 kriminaalasja (§ 202 alusel lõpetati 2932). (Tabel 4) (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Tabel 4. Kriminaalasjad, 01.07.2005-31.08.2006

	KOKKU	RIIGI PR	LÕUNA RP	LÄÄNE RP	PÕHJA RP	VIRU RP
Kriminaalmenetlusi kokku	48206	67	7658	5948	27 205	7328
Kriminaalmenetlusi lõpetatud kokku	28 169	10	2637	3311	15 422	6757
sh. § 200 & § 200 ¹	24 372	9	2056	2744	13 583	5966
sh. § 201	555	0	114	117	180	144

sh. § 202	2932	1	445	412	1473	602
sh. § 203	305	0	18	36	206	45
sh. § 204	5	0	2	0	3	0
Kokku kriminaalasju kohtusse saadetud	11 221 (11 297)	6	2965	1750	4476	2029
sh. üldmenetlus	2105	5	652	293	583	572
sh. lühimenetlus	2687	9	45	114	2212	307
sh. kokkuleppemenetlus	5144	2	2066	1020	1181	875
sh. käskmenetlus	1130	0	167	196	488	279
sh. kiirmenetlus	155	0	19	41	32	63

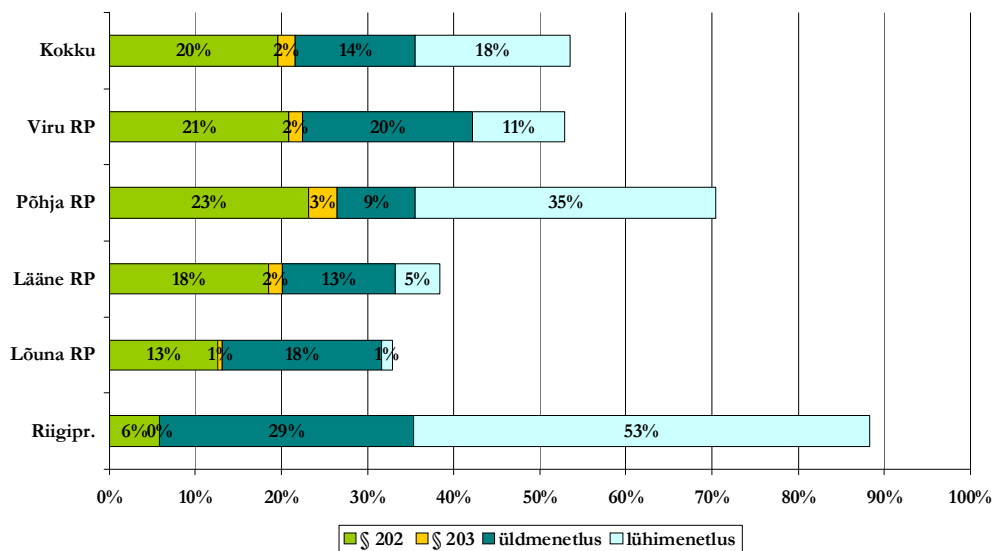
Prokuratuuride lõikes on § 202 ja § 203 alusel kriminaalasjade lõpetamiste osakaal kõikidest lõpetamistest ning kohtusse saatmistest endiselt mõnevõrra erinev: Viru ja Põhja prokuratuurides moodustavad § 202 alusel lõpetamised vastavalt 21% ja 23% kõikidest lõpetamistest (v.a. § 200 ja § 200' alusel) ja kohtusse saatmistest ning Lääne ja Lõuna prokuratuurides 18% ja 13%, Riigiprokuratuuris 6%. Võrreldes eelmise perioodi analüüsiga on need osakaalud üsna sarnased, näiteks eelmisel perioodil moodustasid § 202 alusel lõpetamised kokku 20% kõikidest lõpetamistest ning menetlustest (seekord samuti 20%)(Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Samas vähendab prokuratuuride vahet ja uuendamiste arv, mis on kõrgem Põhja RP-s ning Viru RP-s. Kriminaalmenetlusi uuendati nimetatud perioodil kokku 425 korral – neist 52 juhul Lõuna RP-s, 57 juhul Lääne RP-s, 157 Põhja RP-s ning 159 juhul Viru RP-s. (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

§ 203 alusel tehtavad lõpetamised on prokuratuurides sarnased, jäädes Riigiprokuratuuris 0%, Lõuna prokuratuuris 1%, Põhja prokuratuuris 3% juurde ning mujal 2% juurde. (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Võrdluseks võib vaadata ka üldmenetluses kohtusse saadetud kriminaalasju, Riigiprokuratuuris on need 29%, Lõunas 18%, Virus 20%, Läänes 13% ja Põhjas 9% kõikidest menetlustest ja lõpetamistest. Riigiprokuratuuris ning Põhja prokuratuuris moodustasid lühimenetlused võrdlemisi suure osa menetlustest ning lõpetamistest, vastavalt 53% ning 35%. (Joonis 1) (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Joonis 1. § 202 ja § 203 ning üldmenetluse osakaal kõikidest menetlustest ja lõpetamistest

2.4. Millistes kuritegudes kasutati oportuiniteeti?

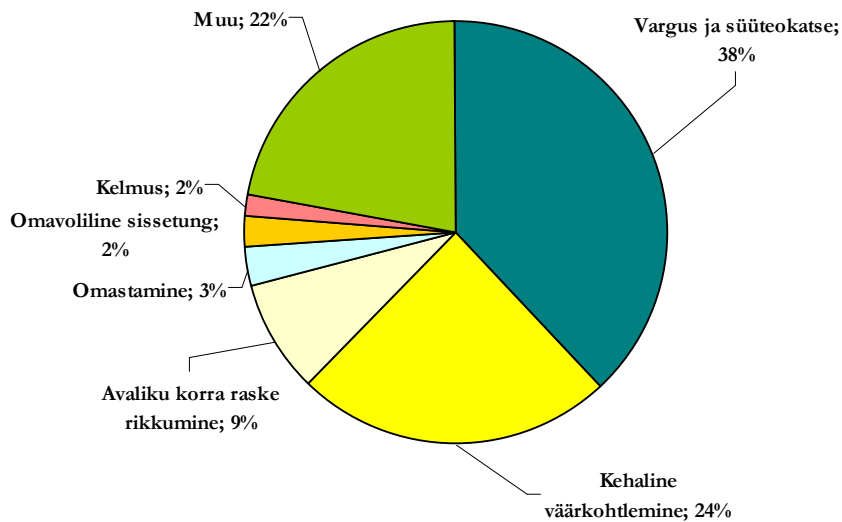
Sarnaselt eelmisele perioodile moodustasid vargused kõige suurema osa § 202 alusel tehtud lõpetamistest ning koos süüteokatsetega moodustasid need 39% kõikidest § 202 alusel tehtud lõpetamistest [987 varguse (KarS § 199) episoodi ning 519 süüteokatset (§ 25)]. Ka kehalised väärkohtlemised (§ 121) moodustasid küllalt suure osa lõpetamistest – 24% (952 episoodi). Avaliku korra rasked rikkumised moodustasid 9% lõpetamistest (349 episoodi), omastamised moodustasid 3% (122 episoodi), kelmus ning omavoliline sisetung moodustasid kumbki 2% (vastavalt 64 ja 81 episoodi). (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse

otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Ülejäänud 22% lõpetamistest toimusid veel sellistes kuriteoliikides nagu omavoliline sissetung, kelmus, lapse ülalpidamise kohustuse rikkumine, võltsitud dokumendi, pitsati ja plangi kasutamine, ähvardamine, tähtsa isikliku dokumendi kuritarvitamine, valeütlus, tulirelva, selle olulise osa ja laskemoona ebaseaduslik käitlemine, valeandmete esitamine, dokumendi, pitsati ja plangi võltsimine, salakaubavedu, kuriteo toimepanemise tulemusena saadud vara omandamine, hoidmine ja turustamine, vägivald võimuesindaja ja avalikku korda kaitsva muu isiku suhtes, teose, leiutise jne autori ja teose esitaja isiklike õiguste rikkumine, võimuesindaja jne laimamine ja solvamine, asja omavoliline kasutamine jne. Ülejäänud episoodid moodustasid valdavalt üksikjuhtumid, kus episoodide arv ei ületanud 16 juhtumit. (Joonis 2) (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Kohalikest iseärasustest jäi silma Viru prokuratuur – seal moodustavad kõige suurema osa § 202 alusel lõpetamisest kehalise väärkohtlemise menetlused (KarS § 121) – 32% lõpetamisest. Teistes prokuratuurides jääb see 20-26% vahele. Vargusejuhtumite menetluste (§ 199) lõpetamisi on seal aga vähem kui teistes prokuratuurides ning moodustavad 19% Viru prokuratuuris tehtud lõpetamistest. Salakaubaveoga seotud kuritegusid lõpetati samuti Virus üsna palju – 4%, mujal jäi nende osakaal alla 0%. Muid märgatavaid regionaalseid erisusi ei ilmnenu. (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

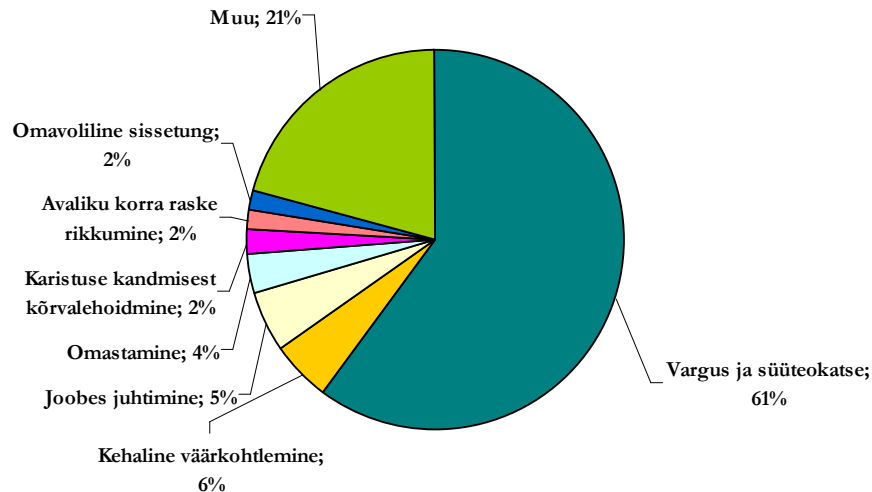
Joonis 2. KrMs § 202 kohaldamine kuriteoliigiti

Ka § 203 alusel lõpetati menetlus kõige sagedamini varguste puhul – koos süüteoaktsedega 61% (285 episoodi), sellele järgnevad kehaline väärkohtlemine – 6% (26) ning joobes juhtimine – 5% (23). Omastamised moodustasid 4%, karistuse kandmisest kõrvalhoidmised, avaliku korra raske rikkumine ja omavoliline sissetung kõik 2%. Ülejäänud episoodid moodustasid 21% lõpetamistest (Joonis 3) (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Regionaalsetest eripäradest jäi silma Lääne ringkonnaprokuratuur, kus kehalise väärkohtlemise menetlusi lõpetati enam – need moodustasid 12% kõikidest Läänes § 203 alusel lõpetatud menetlustest. (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Joonis 3. KrMs § 203 kohaldamine kuriteoliigiti

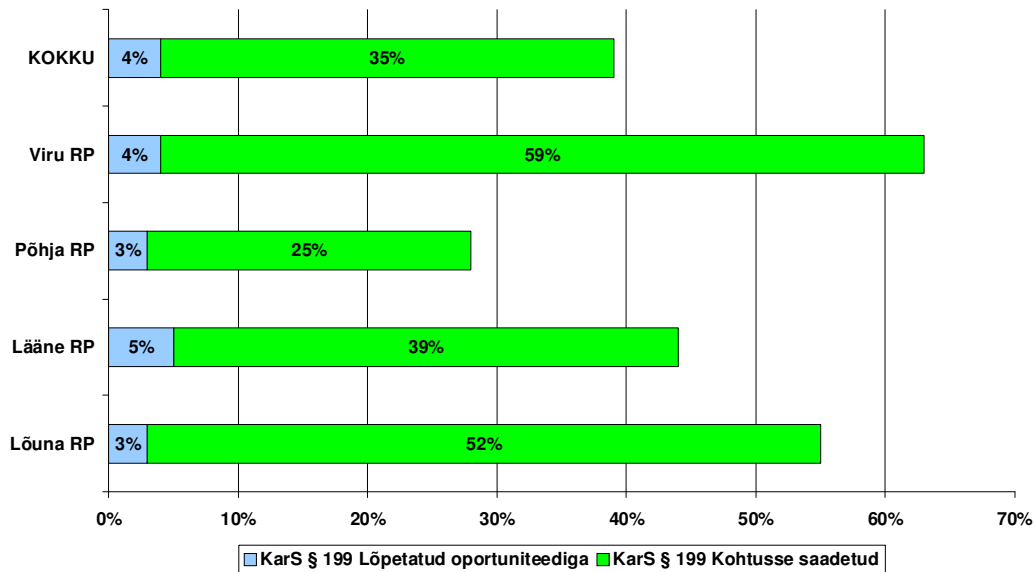

2.5. Kui sageli kohaldasid prokuratuurid oportuuniteeti valitud kuritegudes?

Kuna oportuuniteedi osakaal ringkonnaprokuratuurides oli erinev, vaadati oportuuniteedi kohaldamist kolme kuriteo lõikes: KarS § 119, § 121 ja § 263. Täpsemalt vaadati, kui suur osa nimetatud kuritegudest (episoodidest) lõpetati oportuuniteediga ning kui palju asju saadeti kohtusse. (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

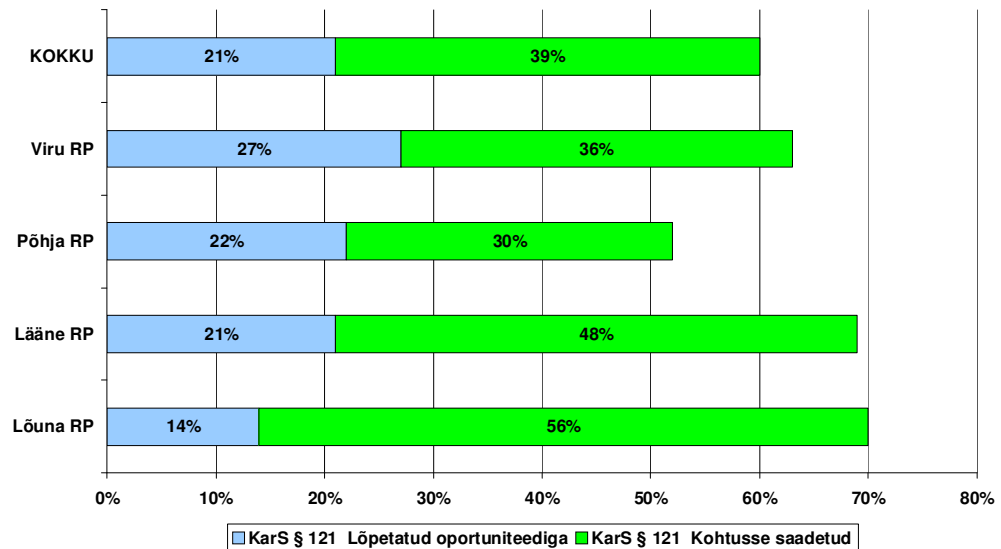
Kokku registreeriti 01.05.2005-31.08.2006 perioodil 33 739 KarS § 199 kuritegu: 15% Lõuna RP-s; 10% Lääne RP-s, 60% Põhja RP-s, 14% Viru RP-s. Varguse (§ 199) kuritegudes ei erinenud lõpetamiste osakaal prokuratuuriti. Kui keskmiselt lõpetati 4% registreeritud vargustest ning 35% saadeti kohtusse, siis Lääne RP-s oli lõpetamiste ja kohtusse saatmiste osakaal § 199 alusel registreeritud kuritegudest vastavalt 5% ja 39%, Lõuna RP-s 3% ja 52%; Viru RP-s 4% ja 59% ning Põhja RP-s 3% ja 25%. (Joonis 4) (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla,

Joonis 4. Oportuniteedi kohaldamine varguse puhul

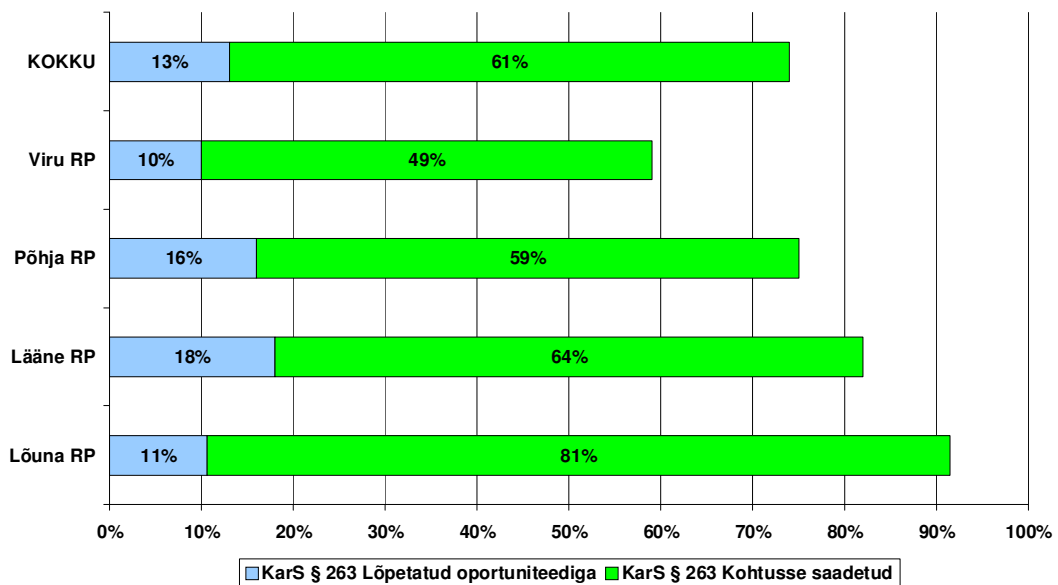

Kokku registreeriti 01.05.2005-31.08.2006 perioodil 4356 KarS § 121 kuritegu: 20% Lõuna RP-s; 16% Lääne RP-s, 46% Põhja RP-s, 18% Viru RP-s. Kehalise väärkohtlemise (§ 121) kuritegudes olid keskmised osakaalud 21% ja 39%, ent siin eristus teistest Lõuna RP oma väiksema arvu oportuuniteediga lõpetamiste poolest. Lõuna RP-s lõpetati 14% kehalse väärkohtlemise kuritegudest oportuuniteediga ning 56% kohtus. Viru RP-s seevastu oli teiste prokuratuuridega võrreldes § 121 puhul rohkem oportuuniteeti kasutanud – vastavalt 27% ja 36%. (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Joonis 5. Oportuniteedi kohaldamine kehalise väärkohtlemise puhul

Kokku registreeriti 01.05.2005-31.08.2006 perioodil 1937 KarS § 263 kuritegu: 20% Lõuna RP-s; 13% Lääne RP-s, 41% Põhja RP-s, 26% Viru RP-s. Avaliku korra raske rikkumiste (§ 263) kuritegudes jagunesid prokuratuurid kaheks – esiteks Viru ja Lõuna RP, kus rakendati oportuniteeti vähem, ning teiseks, Põhja ja Lääne RP, kus kohaldati oportuniteeti rohkem. Kõikides prokuratuurides lahendati keskmiselt 13% kuritegudest oportuniteediga ning 61% kohtus. (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

Joonis 6.

Oportuuniteedi kohaldamine avaliku korra raske rikkumise puhul. (Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007)

3. KAS KrMS § 202 KOHALDAMISEGA ON VÕIMALIK RIIGI RESURSSI KOKKU HOIDA?

3.1. Uurimisasutuse aspekt Põhja Politseiprefektuuri Ida politseiosakonna näitel

Selleks et saada vastus küsimusele, kas praktikas on realselt võimalik kokku hoida politsei ressursse, vestlesin mina Ida Politseiosakonna uurimisjuhtidega eesmärgiga selgitada välja kuivõrd hästi toimub KrMS § 202 rakendamine Ida politseiosakonnas. Küsimused, mis olid esitatud uurimisjuhtidele olid järgmised:

- 1) Kuidas mõjutab 202 rakendamine menetleja tööd?

- 2) Kuidas reaalselt koostöö toimib (prokuratuuri teavitamine kriminaalasja lõpetamise võimalustest?)
- 3) Kas kriminaalasja võimalik KrMS § 202 alusel prokuratuuri poolt lõpetamine mõjutab reaalselt asja edaspidise menetluse?
- 4) Milliseid toiminguid tavaliselt jäetakse tegemata (välkitakse)?

Ida politseiosakonna uurimisjuht Merle Randla arvas, et kui on hea koostöö prokuröri ja uurija vahel, siis kergendab oluliselt, sest nii mitmedki menetlustoimingud võib ära jätta. Koostöö all mõtleb ta inimlikku aspekti, kuidas prokurör ja uurija suhtlevad omavahel ja vahetavad informatsiooni. Kui uurija peaaegu ei suhtle kriminaalasja juhtiva prokuröri ja uurija vahel, siis menetlus oluliselt informatsiooni vahetamata ei pruugi uurija alati sedastada, et konkreetsetes kriminaalasjades esinevad Riigi peaprokuröri juhises toodud kriminaalasja lõpetamise alused. Ning seega teeb toiminguid, mis oleks võinud antud menetluse raames vältida.

Uurimisjuhi arvates peaks koostöö toimima järgmiselt. Esialgselt räägitakse kriminaalasjast läbi telefoni teel, teavitatakse prokuröri kahtlustatava minevikust (karistused) ning kui see on enam-vähem puhas, siis prokurör üldjuhul annab nõusoleku, vahel soovib aga ennem kriminaalasja ka lugeda, et oma arvamust kujundada. Enamasti kasutatakse selliseid lõpetamisi nn § 121 puhul, kui on tekitatud vastastiku kehavigastusi ning mõlemad osapooled on kirjutanud avaldused.

Uurimisjuhi arvates ei mõjuta oluliselt võimalik KrMS § 202 alusel prokuratuuri poolt lõpetamine kriminaalasja menetlust, kui mitte arvesse võtta seda, et ei ole vaja koostada kohtueelse menetluse kokkuvõtet. Asjaolud on ikkagi vaja välja selgitada, eriti, kui kahtlustatav osaliselt või täielikult eitab süüd, kuna süü mitte tunnistamine võimaldab kahtlustatava suhtes KrMS § 202 kohaldamist, kuid tõenduslik materjal peaks olema piisav.

Tavaliselt jäetakse tegemata ekspertiisid (DNA, sõrmejäljed vms, mis on kallid ja aeganõudvad), kohtueelse menetluse kokkuvõtte, vahel ka osa tunnistajaid, kes kinnitavad niigi teada olevaid asjaolusid, jäetakse üle kuulamata. Samuti võidakse ära jätta vastastamisi.

Teise Ida politseiosakonna uurimisjuhi Külli Tanieli arvates ei mõjuta KrMS § 202 rakendamine

oluliselt menetlust, kuid eeldab aktiivset ja usalduslikku suhet prokuratuuri ja politsei vahel. Samuti kergendab, sest kui on prokuratuurist saadud nõusolek võib ka mingid menetlustoimingud ära jätta, siis saab tegeleda teiste kriminaalasjadega aktiivsemalt.

Koostöö kohta arvas uurimisjuht, et kui politseiametniku ja prokuratuuri töötaja vahel on pikemaajaline koostöö, siis reeglina kasutatakse tehnilisi vahendeid- telefon, e-mailid, kuid on ka juhuseid, kus prokurör ei otsusta enne, kui on kriminaalasja läbi lugenud. Samuti ei mõjuta kriminaalasja võimalik KrMS § 202 alusel prokuratuuri poolt lõpetamine reaalselt asja edaspidist menetlust.

Uurimisjuht arvas, et kui menetlusedokumentid on vormistatud vene keeles, siis prokurör, kes valdab vene keelt, ei nõua isegi tõlkeid, mis kindlasti vähendab tõlketalituse tööd. Samuti, kui on piisavalt tõendeid ei ole vaja kõikide kriminaalasjas läbijooksvate isikute ülekuulamise teostada. Pole vaja igakord ka teostada ekspertiise, enesest mõistetavalt ei koostata kohtueelse menetluse kokkuvõtet.

3.2 Prokuratuuri aspekt

Parema ülevaate saamiseks vestlesin Põhja Ringkonnaprokuratuuri prokuröri abi Sirle Melgiga, kes intervjuu käigus vastas järgmistele küsimustele:

- 1) Millised on vajalikud menetlustoimingud, et prokuratuur võtaks toimiku vastu?
 - a) kahtlustatava ülekuulamine
 - b) kannatanute, tunnistajate ülekuulamine
 - c) koguda muid tõendeid, mis asja lahendamisel võivad omada tähtsust (ekspertiisid, vaatlused jms). Toimikus peab ikkagi olema kõik samamoodi nagu siis, kui asi saadetakse kohtusse, sest alati peab arvestama ka sellega, et kui isik ei täida talle pandud kohustust ja menetlus uuendatakse ja saadetakse kohtusse, siis see asi kohtus ka tõenduslikust küljest vaadatuna vastu peaks.
 - d) peab olema kuriteoga tekitatud kahju
 - e) koguda kahtlustatavat iseloomustav materjal (karistusõiendid, andmed sissetuleku kohta).

2) Kuidas reaalselt koostöö toimib?

Siinkohal rääkis prokurör ainult enda kogemustest. Põhimõtteliselt sellist eraldi teavitamist ei toimu. Kui toimik tuleb kohtueelse menetluse kokkuvõttega prokuratuuri, siis prokurör vaatab asja läbi ja teeb otsuse, et kas asi väärrib kohtusse saatmist või otsustab selle lõpetada oportuuniteediga. Mõnel juhul võib küll olla nii, et uurija võtab prokuröriga ühendust, kui tekib probleeme näiteks iseloomustava materjali hankimisega (alaealiste kohta koolist suveperioodil iseloomustuse küsimuse – võtab aega tavaliselt 3 kuud), siis võib prokurör kohe vastu võtta otsuse, et see asi läheb nt 202 alusel lõpetamisele ja see iseloomustus ei oma nii suurt tähtsust selles, kui ta omaks kohtus. Ja kuna üks prioriteete on ka kiire menetlemine, siis sel juhul võib jätta selle iseloomustuse küsimata, et pigem jõuda kiiremini lõpplahendini. Samuti võib sellist otsust 202-alast koostööd ette tulla juhtudel, kui kuriteo paneb toime siin reisil viibiv välismaalane, kes lahkub kohe oma riiki tagasi ning kuritegu on suhteliselt tühine (ei ole mõtet menetlust välisriigile üle anda), kuid samas ei saa ka kohaldada KrMS § 219 alusel kinnipidamise asendamist (nt pole raha). Siis sel juhul ma tean, et on olnud juhtumeid, kus see välismaalane on järgmisel päeval viidud prokuröri juurde, kes on talle kohaldanud 202-te ja pannud mingid kohustused.

Mis toiminguid ei ole otstarbekas läbi viia kui asja 202 lõpetamine on otsustatud?

Intervjuu käigus prokurör tõi näiteks seda, et alaealiste puhul tuleb tellida nende kohta kohtueelne ettekanne, mida koostavad kriminaalhooldajad. Kuna seda on eelkõige vaja kohtu jaoks karistuse mõistmisel, siis lõpetamise puhul prokurör seda ei telli, kuna see oleks liigne aja- ja ressursikulu. Kui prokurör ei oska ilma selleta aga otsustada, kas lõpetada või saata kohtusse, siis ta tellib vastava ettekande (kriminaalhooldajal on õigus selles ettekandes teha ettepanekuid karistuse liigi või määra suhtes ning teha ka ettepanek kriminaalmenetluse lõpetamiseks).

3) Dokumendid, millised peaksid toimikus olema menetluse võimalikul uuendamisel?

Peavad olema andmed selle kohta, et isik ei ole endale võetud kohustusi täitnud (ettekanne kriminaalhooldajalt, et pole sooritanud üldkasuliku töö tunde või teade selle kohta, et pole kannatanule kahju hüvitanud või tasunud kriminaalmenetluse kulusid)

- 4) Üritasin saada ka vastuse tekkinud probleemile, et kui inimene tunnistab süüd kuid kriminaalasjas puuduvad tõendid ning tema suhtes lõpetatakse menetlus KrMS § 202 alusel. Kui inimene kohustust ei täida ning menetlus uuendatakse ja pärast uuendamist koheselt lõpetatakse, kuna tõendid isiku vastu puuduvad, kas on sellisel juhul KrMS § 202 alusel esmane lõpetamine kohane? Kas on näiteid praktikas? Ja kas saab lõpetada, kui inimene tunnistab süüd?

Prokuröri arvates, kui on alus lõpetada KrMS § 202-ga, kuid isik kohustust ei täida, siis tuleks sõlmida kokkulepe, mis on kõige kindlam viis, kuidas isik kohtus süüdi mõistetakse, kui ta ei loobu sellest hiljem. Seejuures aga peab olema kindel siseveendumus, et see isik on antud teo toime pannud, mitte ei proovi kellegi süüd enda peale võtta. Seda peaks olema ikka näha toimikus kaudsetest tõenditest, isiku olemusest jne. Kui sellist veendumust aga ei kujune, ning pigem viitavad asjaolud sellele, et ta püüab mingil põhjusel süüd enda peale võtta, siis tuleks kohe lõpetada KrMS § 199 lg 1 p 1 alusel, sest 202 lõpetamise eelduseks on ka ikkagi see, et isiku süü oleks tõendatud.

3.3. Põhja Ringkonnaprokuratuuri otstarbekuse alusel lõpetatud kriminaalmenetluste analüüs.

Esimene kriminaalasi oli alustatud KarS § 257 tunnustel selle kohta, et 2006 aasta jaanuaris kasutas Ervin kannatanu Nikolai suhtes vägivalda, nõudes oma autovelgede varguse ülestunnistamist. Prokuröri abi, arvestades asjaolu, et Ervinit kahtlustatakse teise astme kuriteo toimepanemises, mille eest on seadusandja näinud karistusena ette ka rahalise karistuse, on tegu vähemohtliku süüteoga avaliku julgeoleku ja avaliku menetlushuvi seisukohalt lähtuvalt. Paljuski on antud sündmuste kulg saanud alguse just kannatanu enda süülisest käitumisest, mis aga ei õigusta Ervini poolt toime pandud õigusvastast käitumist. Küll aga näitab see seda, et isik on otsustanud enda põhiseaduslike õigusi hakata ise kaitsma ning kahtlustatava tegevus on ajendatud emotsioonidest. Ervin ei oma kehtivat karistust, omandab kõrgharidust ning on asutanud omale elatise teenimiseks äriettevõtte, millest tulenevalt on alust arvata, et isiku näol ei ole tegemist paadunud kriminogeense isikuga ning teda on võimalik suunata edaspidi õigusrikkumiste toimepanemisest hoiduma.

Tänu otstarbekusega lõpetamisele ei viidud kriminaalmenetluse käigus läbi mitmeid vastastamisi ja kalleid DNA ekspertiise.

Järgmine kriminaalasi on alustatud KarS § 121 tunnustel selle kohta, et 2006. aasta augustis peksid Aleksei ja Viktor Gennadit, millega tekitasid kannatanule füüsilist valu ja elule mitteohtlike tervisekahjustusi. Prokuröri abi lõpetas osaliselt antud kriminaalmenetluse, kuna paljuski on Viktori etteheidetav tegevus omane rahvuslikule eripärale, mis aga ei õigusta isiku õigusvastast käitumist, aga kuna Viktor ei olnud kuriteo initsiaatoriks on ka tema süü antud episoodis väiksem. Ka oli Viktor varasemalt karistamata ning asunud omandama haridust, mistõttu on võimalik suunata isikut edaspidistest õigusrikkumistest hoiduma. Antud juhul polnud vajadust teostada kohtuarstlikku ekspertiisi ja vastastamist.

Kriminaalasjas alustati menetlust 2007. aasta jaanuaris KarS § 188 lg 1 tunnustel selles, et Erik andis läbiotsimise käigus vabatahtlikult välja kasvava kanepitaime. Tuvastati, et Eeriku elukohas kasvas kanepitaim, mille töötlemisel on võimalik saada narkootilist ainet väikeses koguses. Prokuröri abi lõpetas kriminaalmenetluse otstarbekuse põhjendusel, kuna ei tuvastatud et kahtlustatav oleks kasvatanud kanepit ebaseaduslikult edasiandmise eesmärgil või varalise kasu saamiseks. Samuti oli Erik varasemalt karistamata ning tunnistas oma süüd. Antud kriminaalmenetluse lõpetamisega otstarbekusest oli kokkuhoid aja näol.

Kriminaalmenetlust on alustatud 2006. aasta oktoobris KarS §121 tunnustel selle kohta, et Aleksander lõi korduvalt Antonit rusikaga näkku ja jalaga kehasse, tekitades kannatanule tervisekahjustusi. Prokuröri abi võttes arvesse, et Aleksander astus välja oma tüdruksõbra kaitseks, tunnistab kuriteo toimepanemist ning kahetseb seda puhtsüdamlikult, et kannatanule tekitatud tervisekahjustused on kerged, siis ei ole Aleksanderi süü kuriteo toimepanemisel suur ja puudub avalik menetlushuvi, lõpetas kriminaalmenetluse otstarbekusest. Antud juhul polnud vajadust läbi viia isiku kohtuarstlikku ekspertiisi ja vastandamist.

Näidetena sai välja toodud tihedamini esinevad sündmused, mille puhul rakendatakse otstarbekusest kriminaalmenetluse lõpetamist. Kümnekonnas läbitöötatid toimikus määrati

kõikidele rahalised karistused ja määrati kriminaalmenetluse kulude hüvitamine. Oluline roll oli kindlasti ajafaktoril, mis võimaldas kriminaalmenetluse lõpetamisel efektiivsemalt tegeleda teiste ja võib-olla tõsisemate kriminaalasjadega.

3.3. Kohtu aspekt

Kohtuasja nr 3-1-1-18-06 lahendamine Riigikohtus näitas, kas on võimalik oportuuniteedi põhimõtte alusel langetatud lahendit vaidlustada. (Riigikohtu lahend nr3-1-1-18-06)

1. R. K. anti kohtu alla süüdistatuna KarS § 275 järgi selles, et ta 8. mai 2004. a õhtul kella üheksa ja kümne vahel Harjumaal Murastes Mummi trahteri juures asuvas bussipeatuses solvas ebatsensuursete sõnadega ametikohustuste täitmisele asunud Põhja Politseiprefektuuri Lääne-Harju politseiosakonna konstaabel M. S.-i. Samas kriminaalasjas anti KarS § 121 järgi süüdistatuna kohtu alla ka Fred Mälk, kuid tema suhtes määruskaebemenetlust ei toimu. (Riigikohtu lahend nr3-1-1-18-06)

2. 8. novembri 2005. a kohtuistungil Harju Maakohtus esitas Põhja Ringkonnaprokuratuuri eriasjade prokurör Steven-Hristo Evestus taotluse R. K. suhtes kriminaalmenetluse lõpetamiseks KrMS § 202 alusel. R. K. nõustus menetluse lõpetamisega ja kohustusega maksta 424 krooni ja 80 senti kriminaalmenetluse kulude katteks, samuti 1000 krooni riigituludesse. (Riigikohtu lahend nr3-1-1-18-06)

3. Harju Maakohtu 8. novembri 2005. a määrusega lõpetati KrMS § 202 alusel kriminaalmenetlus R. K. süüdistuses KarS § 275 järgi. Kohtumäärusega kohustati R. K. tasuma riigituludesse 1000 krooni. Samas loeti see kohustus ka täidetuks, kuna R. K. oli nimetatud summa juba tasunud. Kohus mõistis R. K.-lt riigi kasuks välja ka 424 krooni ja 80 senti riigi õigusabi kulude katteks. Maakohus nõustus prokuröri seisukohaga, et R. K. süü ei ole suur ja menetluse jätkamiseks puudub avalik menetlushuvi. (Riigikohtu lahend nr3-1-1-18-06)

4. Harju Maakohtu määruse peale esitas kaebuse kannatanu esindaja Mati Maksing, kes taotles maakohtu määruse tühistamist ja kriminaalmenetluse jätkamist. Kaebuses leiti, et ehkki KrMS § 385 p 7 kohaselt ei ole maakohtu vaadeldava määruse

vaidlustamine võimalik, tuleb seda lähtudes Riigikohtu praktikast siiski lubada. Kaebuse esitaja märkis, et Harju Maakohtu määrusega on tõlgendatud ekslikult materiaalõigust ja rikutud kannatanu põhiseaduslikku õigust aule ja heale nimele (Põhiseaduse § 17). Samuti ei ole maakohus tuvastanud, kas ja mil moel on R. K. heastanud või asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju. (Riigikohtu lahend nr3-1-1-18-06)

5. Tallinna Ringkonnakohtu 11. jaanuari 2006. a määrusega jäeti kannatanu esindaja määruskaebus läbi vaatamata. Ringkonnakohus märkis, et KrMS § 385 p-s 7 sisaldub otsene keeld vaidlustada KrMS §-de 201, 202 ja 203 alusel tehtud kriminaalmenetluse lõpetamise ja uuendamise määruseid. Kannatanu esindaja osutatud Riigikohtu praktika, mille kohaselt tuleb kriminaalmenetluses oportuunitedipõhimõtte alusel langetatud lahendit lugeda kriminaalasja lõplikuks lahendiks, lähtub Kriminaalmenetluse koodeksi ning Apellatsiooni ja kassatsiooni kriminaalkohtumenetluse seaduse kehtivusajal valitsenud õiguslikest arusaamadest ega ole vahetult ülekantav kehtivasse kriminaalmenetlusõigusesse. Kuna erinevalt Apellatsiooni ja kassatsiooni kriminaalkohtumenetluse seadustikust sätestab KrMS § 385 ammendava loetelu kohtumäärustest, mille vaidlustamiseks määruskaebemenetluses on kehtestatud otsene keeld, ei ole kehtivas kriminaalmenetlusõiguses enam võimalik määruskaebeõiguse esemeline laiendamine. (Riigikohtu lahend nr3-1-1-18-06)

MENETLUSOSALISTE SEISUKOHAD RIIGIKOHTUS

6. Tallinna Ringkonnakohtu määruse peale esitas määruskaebuse kannatanu esindaja M. Maksing, kes taotleb ringkonnakohtu määruse tühistamist ja maakohu määruse peale esitatud kaebuse ringkonnakohtule menetlemiseks saatmist. Määruskaebuse esitaja põhiseisukohad on järgmised. (Riigikohtu lahend nr3-1-1-18-06)

Kui avaliku menetlushuvi puudumise ja isiku süü väiksuse tõttu otsustab kriminaalmenetluse lõpetamise KrMS § 202 lg 7 alusel prokuratuur, on kannatanul võimalus selle otsustuse vaidlustamiseks KrMS § 228 lg 2 alusel Riigiprokuratuuris ning viimasega mittenõustumisel KrMS § 230 lg 1 alusel maakohus. Pole millegagi põhjendatud, et juhul, kui kriminaalmenetluse lõpetab avaliku menetlushuvi puudumise ja isiku süü vähesuse tõttu kohus, on kannatanu

kaebeõigus

väljastatud.

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17. juuni 2004. a määruses asjas nr [3-1-1-57-04](#) väljendatud seisukohad on arvestatavad ka kehtivas kriminaalmenetlusõiguses. Viidatud lahendis asus kriminaalkolleegium seisukohale, et isikul, kelle subjektiivseid õigusi võib kriminaalasjas tehtav lõplik lahend riivata, peab olema võimalus seda vaidlustada. Ka Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 14. novembri 2005. a määruses asjas nr [3-1-1-125-05](#) on leitud, et üksnes formaalne seadusest tulenev määruskaebuse esitamise võimatus ei tarvitse olla määruskaebuse läbivaatamise takistuseks. Tehes viimatinimetatud lahendi kehtiva kriminaalmenetlusõiguse pinnalt, ei pidanud Riigikohus vajalikuks varasemaid põhimõttelisi seisukohti muuta. Käesoleval juhul on Harju Maakohtu 8. novembri 2005. a määrusega rikutud kannatanu subjektiivset põhiseaduslikku õigust aule ja heale nimele. Samuti on maakohtu määrusega tõlgendatud materiaalõigust sedavõrd ekslikult, et see võib oluliselt mõjutada isikute käitumist ja edasist kohtupraktikat, tuues kaasa vajaliku respekti ja usalduse kadumise avaliku võimu suhtes. (Riigikohtu lahend nr3-1-1-18-06)

RIIGIKOHTU KRIMINAALKOLLEEGIUMI SEISUKOHT

7. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi varasemas praktikas on Põhiseaduse § 24 lg-le 5 tuginedes tõepoolest laiendatud kaebeõigust nendele kriminaalasja terviklahenduseks olevatele kohtulahenditele, mille vaidlustamist menetluskord ette ei näe. Kuid seda üksnes tingimusel, et vaidlustatava kohtulahendiga riivatakse kaebuse esitaja põhiõigust ja et kaebuse esitajal puudub tõhus võimalus oma õiguste maksmapanemiseks väljaspool kriminaalmenetlust. Käesolevas asjas ei ole kannatanu esindaja, vaidlustades R. K. suhtes kriminaalmenetluse lõpetamist, osutanud ühelegi kannatanu põhiõigusele, mida oleks kannatanul võimalik kaitsta üksnes lõpetatava kriminaalmenetluse raames. Aule ja heale nimele tekitatud varalise ja/või mittevaralise kahju heastamist saab kannatanu nõuda tsiviilkohtumenetluse korras. Tulenevalt riigi karistusvõimu monopolist ei ole kannatanul aga õigust nõuda riigilt tema õigusi kahjustanud isiku kriminaalkorras süüditunnistamist ja karistamist. Samuti ei saa kriminaalkolleegiumi hinnangul kannatanu õigusi rikkuda määruskaebuse esitaja väidetud oht, et Harju Maakohtu vaidlustatud määruse alusel kujuneb välja kohtupraktika, mis seab löögi alla avaliku võimu suhtes eksisteeriva respekti ja usalduse. Seda juba üldmõistetud põhjusel, et on olemas efektiivne

menetlus, mis tagab isikule au ja väärkuse kaitse ka väljaspool kriminaalmenetlust. Kuna käesolevas asjas pole viidatud ühelegi kannatanu õigusele, mille tõhus kaitsmine oleks võimalik üksnes kriminaalmenetluse abil, ei pea kriminaalkolleegium vajalikuks ega protsessuaalselt võimalikuks võtta seisukohta küsimuses, kas ja kui, siis millises ulatuses on Riigikohtu varasem praktika kriminaalasja n.-ö. lõplike lahendite suhtes eksisteeriva kaebeõiguse laiendamisel ülekantav kehtivasse kriminaalmenetlusõigusesse. Ühtlasi märgib kriminaalkolleegium, et käesoleval juhul jättis ringkonnakohus kannatanu esindaja määruskaebuse Harju Maakohtu 8. novembri 2005. a määrusele õigesti KrMS § 385 p 7 alusel läbi vaatamata. (Riigikohtu lahend nr3-1-1-18-06)

8. Eeltoodud põhjustel ja juhindudes KrMS § 388 lg-st 4 ja § 361 p-st 1, jätab Riigikohtu kriminaalkolleegium Tallinna Ringkonnakohtu 11. jaanuari 2006. a määruse muutmata ja kannatanu esindaja määruskaebuse rahuldamata. (Riigikohtu lahend nr3-1-1-18-06)

KOKKUVÕTE

Tuginedes uurimisjuhtide ja prokuröri arvamusele, on vajalik antud normi olemasolu. Seda näitab ka statistika, kuna normi rakendamine prokuratuurides on sagenenud. Otstarbekusest lõpetamise kohaldamine on tänapäeval vägagi vajalik. Selle abil saab säästa nii politsei kui ka riigi ressursi tervikuna. Samas annab see võimaluse ka õiguserikkumise toime pannud inimesele vaadata oma teod üle ning teha nendest endale vastavad järeldused, olles seejuures kriminaalkorras karistamata. Eriti oluline on see just alaealiste kurjategijate puhul ning olmekuritegude puhul. Diplomitöös toodi konkreetseid näiteid, mis moodi saab riik oma ressursi säästa. Näiteid toodi nii uurimisasutuse, prokuratuuri ning kohtu aspektist lähtudes. Need on olid väga erinevad. Mõnele võib olla tunduvad nad mitte nii olulistena, kuid kogu süsteemi aspektist moodustavad nad ikkagi märkimisväärset osa. Mida rohkem kasutatakse võimalust lõpetada kriminaalmenetluse otstarbekuse kaalutlusel kui süüteo toimepannud isiku ei ole suur ning puuduvad selle paragrahvi kohaldamise välistavad asjaolud, seda rohkem saab vastav asutus pühenduda keerulisemate ning aega nõudvatele asjadele. Samas peaks see omakorda tõstma ka menetluses olevate kriminaalasjade kvaliteeti, mis mängiks olulist rolli kohtumenetluses. Kvaliteet peaks tähendama näiteks seda, et kohtumenetluse käigus ei tunnistata asitõendeid kõlbmatuteks nende puuduliku vormistamise vms pärast, või näiteks ollakse vähemalt valmis selleks, et tunnistaja võib kohtus oma ütlustest loobuda nähes kahtlustatavat, kuna nende vahel oli eeluurimise käigus läbiviidud vastastamine, sest kui asjaga on kiire, võidakse selliseid toiminguid mitte teha isegi nendes asjades, kus nad oleksid vajalikud. Seega loodan, et suutsin oma töös näidata, mis moodi saab riigi ressursi realselt säästa KrMS § 202 rakendades.

SUMMARY

The criminal procedure law § 202 exertion as an opportunity of economy of the state resources.

This research work is about a criminal procedure law § 202 exertion as an opportunity of saving of the state resources.

The first chapter of this work tells about application of this criminal procedure law statement, about persons guilt, about public interest of the criminal procedure and a public interest existence by the chief public prosecutors directive.

The second chapter of this work tells about the completions of the criminal procedure on the assumption of the criminal politics division research work of Estonian ministry of justice and the Estonian public prosecutors office 2006.

The third chapter of this work tells how can state save its resources by using the opportunity of completing the criminal procedure described in criminal procedure law § 202. There are practical examples of saving the state resources being described in this chapter.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. E. Kergandberg jt. Kriminaalmenetlus, Sisekaitseakadeemia 2004
2. E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus, Tallinn 2006
3. A. Schoreit, Karlsruher Kommentar, 2003
4. Riigi peaprokuröri 20. detsembril 2005.a. juhis
5. Agarmaa, Liiv, Naaber, Ploom, Salla, Kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamise kohaldamine 2006 aastal, Tallinn, 2007
6. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12744443>
7. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=810694>
8. <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK%2F3-1-1-18-06>